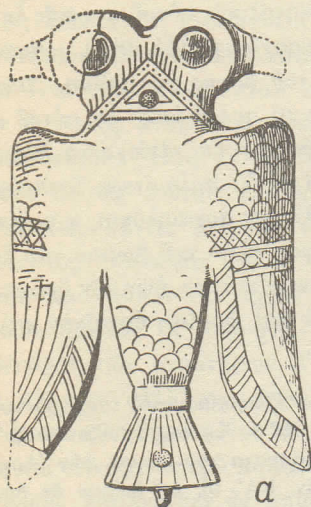

μέχρι τοῦ 8^{ου}, καὶ 6^{ου} αἰῶνος π. Χ. ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους μνημείων, κατεδείχθη ὅτι ὁ ἀρχικὸς δικέφαλος ἀσιατικὸς αἰετὸς ἐλογίσθη ἐν Ἑλλάδι, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὡς τέλειον ζεῦγος διδύμων αἰετῶν, καὶ μάλιστα ἱερῶν τοῖς θεοῖς, ἐπιβάλλεται, νομίζω, ἵνα ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ ὀγδόου π. Χ. αἰῶνος ἀφθόνοις ἐγγράφοις καὶ πλαστικοῖς ἑλληνικοῖς μνημείοις ζητήσωμεν ν' ἀνεύρωμεν τὴν τεχνικὴν ἀνέλιξιν αὐτοῦ καὶ τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις, δι' ὧν πάντως θὰ ἐκόσμησεν αὐτὸν ἡ ὑπέροχος ἑλληνικὴ ποίησις, μέχρι τοῦ χρονικοῦ σημείου, καθ' ὃ, ἐκβαρβαρωθείσης καὶ πάλιν τῆς τέχνης σὺν τῇ καταπτώσει

Εἰκ. 36

Εἰκ. 37

τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐπανῆλθε τὸ ζεῦγος τῶν αἰετῶν τούτων εἰς τὴν πρώτην τερατώδη ἀσιατικὴν αὐτοῦ μορφήν.

Εἶδομεν ἤδη (σελ. 3) ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων κορυφῶν τῶν ὑψηλοτέρων ὄρεων τῆς Ἑλλάδος οἰκῶν καὶ ἐν ταῖς νεφέλαις πλανώμενος αἰετὸς, πτηνὸν θεῖον (totem) ἀπὸ τῶν παναρχαιοτάτων ἤδη χρόνων ἐν Βακτρία, Ἀσσυρία, Βαβυλωνία, Περσία κλπ., καθ' ὅμοιον δὲ «τελειότατος πετεηνῶν», ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς τὸ φίλτατον τῷ Διὶ πτηνόν, ἱερὸν καὶ συμπάρεδρον αὐτοῦ, ὑπηρετοῦν ἐν πάσιν αὐτῷ. Ἀρχαιοτάτη καὶ κυρία αὐτοῦ ὑπηρεσία παρὰ τῷ Διὶ ἦτο νὰ ἐξαγγέλλῃ τοῖς θνητοῖς, ὡς «οἰωνῶν προφερέστατος» καὶ «μαντείας πρόεδρος», τὰς ἐξ αὐτῶν οἰωνοὺς κληθείσας προφητείας τοῦ Διός. Οὕτως, ἂν ἀπὸ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν

Μυκηναίων, ἔνθα ἐσταμάτησεν ἡ ἔρευνα ἡμῶν, ἀνέλθωμεν εἰς τὸ ὑψηλότετον καὶ κεντρικώτατον τῶν ὄρεων τῆς κεντρῶς Πελοποννήσου Λύκαιον, εὐρίσκομεν, ἐπὶ τῆς 1420 μέτρα ὑψηλῆς κορυφῆς αὐτοῦ, ἐγκαθιδρυμένον ἐν μέσῳ τῶν νεφῶν τὸ ἀρχαιότατον, κεντρικώτατον καὶ διασημότερον τῶν ἱερῶν τοῦ ὡς «βοτῆρος οἰωνῶν», ἥτοι ποιμένος τῶν ἀετῶν, θεωρουμένου Διός, τοῦ Λυκαίου ἀπὸ τοῦ ὄρους καλουμένου, ὄρους, ὅπερ συγχρόνως ἐκαλεῖτο καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς Ὀλυμπος τῶν Ἀχαιῶν τῆς Πελοποννήσου. Τὸ ἱερὸν τοῦτο τοῦ Λυκαίου Διός ἐδήλουν πανάρχαιος βωμὸς ἐκ χυτοῦ χρώματος καὶ δύο ἐπίχρῃσσι ἀετοὶ ἰδρυμένοι πρὸ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ παρειᾶς ἐπὶ δύο κiónων. Τοῦτο γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Πausανίου (VIII, 38,7), γράφοντος: «Ἔστι δὲ ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ τῇ ἀνωτάτῳ τοῦ ὄρους γῆς χῶμα, Διὸς τοῦ Λυκαίου βωμὸς, καὶ ἡ Πελοπόννησος τὰ πολλὰ ἐστὶν ἀπ' αὐτοῦ σύντοπος· πρὸ δὲ τοῦ βωμοῦ κiónες δύο ὡς ἐπὶ ἀνίσχοντα ἐστήκασιν ἥλιον, ἀετοὶ δ' ἐπ' αὐτοῖς ἐπίχρῃσσι τὰ γε ἔτι παλαιότερα ἐπεποιήντο».

Οἱ δ' ἀνασκάψαντες τὸ ἱερὸν Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι, κ. κ. Κοντόπουλος καὶ Κουρουνιώτης¹, ἀνεκάλυψαν πλὴν τοῦ βωμοῦ τὰς βάσεις καὶ σπονδύλους τῶν δύο ἐν λόγῳ ἰωνικῶν κiónων, ὑψηλῶν ὅσον οἱ τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας ἡμῶν², πρὸς δὲ καὶ ὠραῖον ἀρχαῖον χαλκοῦν

¹ Ἀρχ. Ἐφημ. 1904 σ. 162 κέξ.

² Νομίσματα κοπέντα ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπ' αὐτοῦ κυριαρχίας τῶν Ἀρκάδων (370 - 362 π. Χ.) παρουσιάζουσιν ἐφ' ἐνός μὲν κεφαλὴν Διὸς οἷαν τὰ σύγχρονα νομίσματα τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀρκάδων (Head - Σβορώνου Ἱστορ. τῶν νομισμ. Πίν. ΚΑ', 5), ἐφ' ἑτέρου δὲ δύο ἀετοὺς ἱσταμένους ἐπὶ ἰωνικῶν κiónων ἀνὰ εἰς, πρὸς δεξιὰ ὁ εἰς, πρὸς ἀριστερὰ ὁ ἕτερος (Seltman, *Nomisma* τεύχος IX, καὶ Πβλ. Head Σβορώνου ἔ. ἀ. Πίν. Κ', 9 καὶ BMC. Peloponnesus σελ. XXXVII καὶ 66. Πίν. XIII, 2). Ὑποθέτω ὅτι πρόκειται περὶ ἀντιγραφῆς δύο ἰωνικῶν κiónων μετ' ἀετῶν, ἰδρυθέντων ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων, εἰς σημεῖον τῆς κυριαρχίας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀλτεως, πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μεγάλου βωμοῦ τοῦ Διὸς καὶ δὴ κατ' ἀπομίμησιν τῶν μετ' ἀετῶν δύο ἰωνικῶν κiónων τοῦ ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ἐθνικοῦ αὐτῶν βωμοῦ τοῦ Λυκαίου Διός. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μεγάλου βωμοῦ τοῦ Διὸς τῆς Ἀλτεως τῆς Ὀλυμπίας, ἔμπροσθεν τῆς Ποικίλης Στοᾶς, εὐρέθησαν δύο εὐμεγέθεις ἰωνικοὶ κiónες ὡς βάθρα ἀγαλμάτων Πτολεμαίου Β' (285 - 247) καὶ Ἀρσινόης τῆς ἀδελφῆς καὶ γυναικὸς αὐτοῦ, «θεῶν ἀδελφῶν», ὧν σύμβολον ἐπὶ τῶν νομισμάτων εἶναι τὸ αὐτὸ ξεῦγος τῶν ἀετῶν τοῦ Λυκαίου Διὸς (ἴδε κατωτέρω εἰκ. 43 καὶ Σβορώνου, *Τὰ νομίσματα τοῦ Κράτους τῶν Πτολεμαίων*, Πίναξ XVII, 5 7) δυνατόν οἱ κiónες οὗτοι νὰ εἶναι αὐτοὶ ἐκεῖνοι, ἐφ' ὧν πρότερον ἴσταντο, εἰς τὸ αὐτὸ περίπου μέγεθος, οἱ ἀετοὶ τῶν Ἀρκάδων, οὓς βεβαίως θ' ἀφῆρεσαν οἱ Ἡλείοι ἅμα τῇ καταργήσει τῆς ἀρχαδικῆς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἰσχὺς, ἥς σύμβολον οἱ ἀετοὶ οὗτοι.

ἀγαλμάτιον Διός, φέροντος ἐν τῇ δεξιᾷ, ἀντὶ σκήπτρου ἢ κεραυνοῦ, τὴν ἐν τῇ οἰωνοσκοπικῇ περίφημον ῥάβδον, τὴν *λίτυον* καλουμένην, ἣτις μέχρις τούτου ἐθεωρεῖτο ὡς εὔρημα τῶν ῥωμαίων οἰωνοσκόπων, ἐνῶ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ποιμενικὴ ῥάβδος, (ἦτοι ἡ *γλίτσα* τῶν νῦν ποιμένων μας, ἣς ἔχει καὶ τὸ ἐπικαμπές σχῆμα), τοῦ ποιμένου τῶν οἰωνῶν ἀετῶν Λυκαίου Διός¹, ὃν καὶ τὰ ἀρχαῖα ἀργυρᾶ νομίσματα τῶν Ἀρκάδων τοῦ Λυκαίου εἰκονίζουσιν ὡς ἐκπέμποντα ἀετοὺς τοῖς θνητοῖς². Πόσον δὲ ἀρχαῖος ἦτο ὁ μῦθος τῆς παρὰ τὸν βωμόν ἐκ δύο διαφόρων σημείων προσελεύσεως καὶ στάσεως δύο ἀετῶν, ἐνδείκνυται ὑπὸ τοῦ ἐκ Μυκητῶν πασιγνώστου χρυσοῦ ἐλάσματος (Schliemann, Mycenae p.). Οἱ δύο ἄρα ἐπίχρυσοι ἀετοὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Λυκαίου Διὸς εἶναι κυρίως ἐκεῖνοι, δι' ὧν ὁ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε ἐξήγγελλε τὰς προφητείας καὶ θελήσεις αὐτοῦ. Ἦδη ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ (B, 145 κῆξ.) εὐρίσκομεν τοὺς δύο ἀετοὺς τούτους ἐκτελοῦντας τὸ ἐν λόγῳ ἔργον. Ἐνθυμεσθε βεβαίως πάντες ὅτι, ὅτε οἱ μνηστῆρες ὠργιάζον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀπόντος Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ νεαρὸς υἱὸς αὐτοῦ Τηλέμαχος ἐπεκαλέσθη κατ' αὐτῶν τὴν ὀργὴν καὶ ἀντίληψιν τοῦ Διός, οὗτος ἐξαπέστειλεν ἀμέσως ἐκ κορυφῆς ὄρους δύο ἀετούς, προαγγέλλοντας τὸν ὄλεθρον τῶν μνηστῆρων. Τανύσαντες οὗτοι τὰς πτέρυγας ἐπέτοντο πλησίον ἀλλήλων, μέχρις οὗ φθάσαντες ὑπεράνω τοῦ χώρου, ἔνθα ἦσαν συνηθροισμένοι οἱ μνηστῆρες, συνεστράφησαν ἐπιδινηθέντες καὶ ἐτίναξαν πτερὰ πολλὰ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ὅπερ ὁ γέρον Ἀλκίβροτης ἡρμήνευσεν ὡς σημαῖνον τὸν προσεχῆ αὐτῶν ὄλεθρον. Ἐκ πολλῶν ἄλλων ἐκλέγων θ' ἀναφέρω ὑμῖν δύο ἔτι κλασσικὰ παραδείγματα τοῦ ἔργου τῶν διδύμων ἀετῶν ὡς οἰωνῶν τοῦ Διός. Ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τοῦ Αἰσχύλου³ ὁ Ζεὺς πέμπει τοῖς Ἀχαιοῖς,

¹ Δ. Ε. Ν. Α. τόμ. IB' σελ. 254 κ.ῆξ. II' σελ. 314.

² BMG. Peloponnesus pl. XXXI-XXXII.

³ στίχ. 109 κ.ῆξ.

ὅπως Ἀχαιῶν δίθρονον κράτος, Ἑλλάδος ἦβας
ξύμφρονε ταγῶ
πέμπει σὺν δορί· καὶ χερὶ πράκτωρ
θούριος ὄρνις Τευκρίδ' ἐπ' αἶαν,
οἰωνῶν βασιλεὺς βασιλεῦσι νεῶν, ὁ κελαινός, ὃ τ' ἐξόπιν ἀργῆς
φανέντες ἵκταρ μελάθρων χερὸς ἐκ δοριπάλτου
παμπρέπτοις ἐν ἔδραισι,
βοσκόμενοι λαγίναν, ἐρικύμονα φέρματι γένναν,
βλαβέντα λισσθίων δρόμων.

ὥς αἰσίους οἰωνοὺς νίκης, δύο ἀετούς, μέλανα καὶ λευκόν, σπαράσσοντας διὰ τῶν ὀνύχων καὶ ξαμφῶν λαγῶν. Τὸ θαυμάσιον δὲ τοῦτο χωρίον τοῦ τραγικοῦ ἐνέπνευσε τὸν μέγαν ἐκεῖνον σφραγιδογλύφον, τὸν χαράξαντα ἐπὶ τοῦ περιφήμου δεκαδράχμου τοῦ Ἀκράγαντος, (Εἰκ. 38) τοῦ ὀραιοτάτου τῶν κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα κοπέντων Ἑλληνικῶν νομισμάτων, δύο ἀετούς σπαράσσοντας λαγῶν καὶ δὴ ὥς αἷσιον οἰωνὸν ὀλυμπιακῆς ἀθματοδρομικῆς νίκης τῆς κοψάσης τὸ νόμισμα σικελικῆς πόλεως ταύτης¹. Συγκρίνατε δὲ τὸν τύπον τοῦτον πρὸς τὸν πανάρχαιον αὐτοῦ ἀσιατικὸν πρόδρομον, τὸν λαγῶν φέροντα δικέφαλον ἀετὸν τοῦ Euíuk, ἵνα ἔχητε λαμπρὸν παράδειγμα τῆς εὐγενείας, τελειότητος καὶ δυνάμεως τῆς Ἑλληνικῆς φαντασίας καὶ τέχνης, ἐξευγενιζουσῶν καὶ τελειοποιουσῶν εἰς τὸ ὕπατον

Εἰκ. 38

σημεῖον, κατ' ἐννοιαν καὶ τέχνην, πανθ' ὅσα ἀπλᾶ, πρωτογενῇ καὶ σχεδὸν ἄψυχα, παρέλαβον παρὰ τῶν Ἀσιατῶν.

Τὸ δεύτερον παράδειγμα τῆς χρήσεως καὶ ἐννοίας τῶν διδύμων ἀετῶν εἶναι ἡ ἀρχαία παράδοσις ἐκείνη, καθ' ἣν τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου δύο ἀετοὶ καταπτάντες ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἔμειναν ἐκεῖ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν πρὸς θείαν δῆλωσιν ὅτι ὁ νεογέννητος Ἀλέξανδρος θὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τε τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας². Εἰς τὸν μῦθον τοῦτον βεβαίως ὀφείλεται τὸ γεγονός, ὅτι ἐπὶ πολλῶν μὲν τῶν πρώτων νομι-

¹ Head - Σβορώνου ἱστορία Νομισμάτων τόμ. Α' σελ. 164, Πίν. Ι', 1.

² Justin. XII 16,5: Nam ea die, qua natus est, duae aquilae tota die perpetes supra culmen domus patris eius sederunt, omen dublicis imperii Europae Asiaeque praeferentes.

σμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐτέθη ὁ αἰτός, καὶ μάλιστα δύο αἰτοὶ ἀντιμέτωποι¹, ἐπὶ δὲ τῶν τοῦ μεταγενεστέρου τύπου, ἦτοι τῶν φερόντων τὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον Δία, εὐρίσκομεν καθημένους ἐπὶ τῶν δύο κιόνων τοῦ θρόνου τοὺς αὐτοὺς δύο αἰτούς².

Ἀλλ' ἐρωτᾶται νῦν, διατί οἱ αἰτοὶ οὗτοι σημαίνουν τὴν ἐπὶ τῆς *Εὐρώπης* καὶ τῆς *Ἀσίας* ἐξουσίαν πρὸς δὲ διατί οἱ δύο αἰτοὶ τοῦ Λυκαίου Διὸς ἦσαν ἀνιδρυμένοι ἐπὶ δύο κολοσσιαίων κιόνων. Τοῦτο μανθάνομεν ἐξ ἄλλου ἀρχαίου καὶ περιφήμου μύθου περὶ τῶν διδύμων αἰετῶν τοῦ Λυκαίου Διὸς, μύθου, εὐθὺς φέροντος ἡμᾶς πρὸς τελείαν κατανόησιν τοῦ περιφήμου αἰνίγματος περὶ τῆς σημασίας τοῦ δικεφάλου αἰετοῦ τοῦ Βυζαντίου.

Κατὰ τὸν Σ' ἢ Ε' π. Χ. αἰῶνα οἱ ἱερεῖς τοῦ τότε ὑπὲρ πάντα τὰ ἑλληνικὰ μαντεῖα ἀκμάζοντος μαντείου τῶν Δελφῶν θελήσαντες νὰ ἐπαυξήσωσι τὴν ἐπὶ μαντικῇ φήμην τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν, κέντρου ἤδη γεωγραφικοῦ καὶ πνευματικοῦ τοῦ ἀπὸ τῶν Ἑρακλείων στηλῶν μέχρι Καυκάσου καὶ ἀπὸ τῶν μυχῶν τοῦ Ἀδριατικοῦ μέχρι τῆς Αἰγύπτου ἐπεκταθέντος διὰ τῶν ἀπειραρίθμων ἀποικίων Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἐπλασαν τὸν περίφημον μῦθον ἐκεῖνον, καθ' ὃν ὁ Ζεὺς θέλων ποτὲ νὰ μάθῃ αὐτὸς ἢ νὰ δείξῃ τοῖς ἀνθρώποις, ποῖον ἦτο τὸ κέντρον τῆς γῆς, ἀφῆκεν ἐκ τῶν τερμάτων τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως δύο γοργοὺς *ἱστοαχεῖς* αἰτούς, οἵτινες πρὸς ἀλλήλους πετόμενοι συνητηθήσαν ἐν Δελφοῖς καταπτάντες ἐπὶ τοῦ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἰδρυμένου ἡμισφαιρικοῦ χώματος γῆς, τοῦ *ὀμφαλοῦ Γῆς* ἔκτοτε κληθέντος καὶ δεικνύοντος τὸ *μεσαίτατον* τῆς οἰκουμένης. Πρὸς ἀνάμνησιν δὲ καὶ εἰς σημεῖον τῆς διὰ τῶν δύο αἰετῶν μαντείας ταύτης τοῦ Διὸς, αὐτὸς ὁ Ζεὺς - δηλαδή οἱ ἱερεῖς τοῦ μαντείου - κατεσκεύασαν δύο *χρυσοὺς*³ αἰτούς, οὓς ἀνέθηκαν ἐν τῷ ἱερῷ τῶν Δελ-

¹ Imhoof-Blumer, *Monnaies Greeques*, σελ. 119, n° 1-42. — Babelon, *Melanges* IV, σελ. 230, 1.

² Imhoof-Blumer καὶ O. Keller, *Tier und Pflanzentypen* σελ. 30, 13.

³ Τοῦτο ἀναφερόμενον εἰς τὴν ὕλην, ἐξ ἧς κατεσκευάσθη τὸ ἀνάθημα, οὐδὲν διδάσκει ἡμᾶς περὶ τοῦ χρώματος τῶν πτερῶν τῶν αἰετῶν. Ἀλλὰ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ μὲν ἦλθεν ἐκ τῆς χώρας τοῦ φωτός Ἀνατολῆς, ὁ δὲ ἐκ τῆς χώρας τοῦ ζόφου Δύσεως, συνδυαζόμενον πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Αἰσχύλου (ἔ. ἀ.), καθ' ἣν ὁ μὲν ἐκ τῶν δύο αἰετῶν τοῦ Διὸς ἦτο *μέλας*, ὁ δ' ἕτερος *λευκός*, παρέχει ἡμῖν ἔνδειξιν τινα ὅτι ὁ μὲν ἐκ τῆς δύσεως ἐλθὼν ἐλέγετο μέλας, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἀνατολῆς λευκός. Σημειωτέον δ' ὅτι, ἐνῶ τοῦ *μέλανος* αἰετοῦ τὸ ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ ταυτόσημον *aquila* (ἐκ τοῦ *aquilus* = ὑπομέλας, σκοτεινόχρους) σημαίνει τὸ ἐκ

φῶν τοποθετήσαντες αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ, τεταινωμένον διὰ ἱεροῦ πλέγματος ἀγρήνου καλουμένου¹. Ὅτι ὁ δελφικός μῦθος οὗτος ἦτο ἀρχαιότερος τοῦ πρώτου ἀναφέροντος αὐτὸν Πινδάρου ἀποδεικνύεται ὑπὸ μελανομόρφου ἀγγειογραφίας ληκύθου τοῦ Γ' αἰῶνος (Εἰκ. 39), ἐφ' ἧς εἰκονίζεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ μῦθος τῆς συναντήσεως καὶ ἔριδος τῶν δύο ἡρώων μαχητῶν καὶ μάντεων Μόψου καὶ Κάλχαντος, καθ' ἣν ὁ πρῶτος τούτων, ὁ ἐντολῇ τοῦ Πυθίου Απόλλωνος ἰδρύσας ἐν Ἀσίᾳ τὸ ἐν Κλάρῳ παρὰ τὸν Κολοφῶνα περίφημον μαντεῖον τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ἀντίγραφον τοῦ ἐν Δελφοῖς ὀμφαλοῦ — τὸ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς εἰκόνης εἰκονιζόμενον — ἐνίκησε τὸν παρ' αὐτῷ εἰς τὸ μαντεῖον ἐλθόντα καὶ περὶ μαντικῆς δυνάμεως ἐρίσαντα Κάλχαντα.²

Εἰκ. 39

Ὅτι δὲ οἱ χρυσοὶ τοῦ Διὸς ἄετοί τοῦ ὀμφαλοῦ τῶν Δελφῶν εἶναι οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἐπιχρύσους ἄετους τοῦ ὁμοιοσχήμου βωμοῦ τοῦ Λυκαίου ὄρους, ὀμφαλοῦ τοῦ ἀχαικοῦ κόσμου, ἐνδείκνυται πρῶτον μὲν ὑπὸ τῆς γνωστῆς τακτικῆς τῶν ἱερέων τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου, τοῦ νὰ ἐλαττώσι τὴν φήμην τῶν ἀντιπάλων ἀρχαιο-

τοῦ βορρᾶ, ἥτοι ζόφου (aquilo), προερχόμενον πτηνόν, ὁ σπανιώτατος καὶ ὡς θαῦμα θεωρούμενος (Αἰλιαν. Ποικ. Ἱστορ. Δ', 17 — Ἰαμβλ. Βίοι Πυθαγ. 132. O. Keller, Tiere σ. 238) λευκὸς ἄετός (κυκνίας), ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πανσαινίου ὡς πτηνὸν τῆς Ἀνατολῆς (VIII 17,3: Ἄετους μὲν σὺν ὀνομαζομένους κυκνίας, μάλιστα εὐκόςτας κύκνη λευκότητα, οἶδα ἐν Σιπύλῳ θεασάμενος περὶ λίμνην καλουμένην Ταντάλον).

¹ Ἴδε τὰ περὶ τούτου πολυάριθμα ἀρχαῖα χωρία τὰ συγκεντρωθέντα ὑπ' ἐμοῦ ἐν Διεθν. Ἐφημ. Νομ. Ἀρχ., τόμ. ΙΓ', σελ. 308, 4.

² Διεθν. Ἐφημ. Νομ. Ἀρχαιολ. τόμ. ΙΓ', σελ. 313, εἰκ. 10.

τέρων μαντείων διὰ τῆς οἰκιοποιήσεως τῶν μύθων αὐτῶν. Δεύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ ἀετοὶ τῶν Δελφῶν πάντοτε λέγονται οἶωνοι τοῦ Διὸς καὶ οὐχὶ τοῦ κυρίου θεοῦ τοῦ δελφικοῦ μαντείου Ἀπόλλωνος. Τρίτον ἐκ τῆς συνηθείας τῶν ἀρχαίων νὰ δηλῶσι τὰ ὄρια τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ πᾶν τέρμα, διὰ κίωνων καὶ στηλῶν. Ἐνθυμηθῆτε τὰς τὸ δυσμικὸν τέρμα τῆς γῆς δηλούσας στήλας τοῦ Ἡρακλέους, ἵνα μὲ δικαιώσητε φρονοῦντα ὅτι οἱ δύο κολοσσιαῖοι κίονες τοῦ Λυκαίου ὄρους ἐδήλουν, ἂν μὴ στύλους-εἰδῶλα ζεύγους θεῶν¹, τὰ δύο τέρματα τῆς γῆς, Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν ἐξ ὧν ἀνεχώρησαν οἱ δύο ἀετοὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Δελφῶν ἀντιγραφέντος, ἀχαικοῦ ὅμως μύθου. Ἦδη δ' ἐννοεῖ πᾶς τις διατί οἱ δύο οὗτοι ἀετοὶ τοῦ Διὸς καθισθέντες ἐπὶ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐδήλωσαν τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ κυριαρχίαν ἀπὸ Ἀνατολῆς μέχρι Δύσεως.

Ὁ ἐν λόγῳ δελφικὸς ὀμφαλός, εἰκονιζόμενος ἐπὶ στατήρος τῆς τὰ διάσημα ἑλληνικὰ μνημεῖα ἀντιγραφούσης Κυζίκου (Εἰκ. 40), ἀπέβη διάσημος καθ' ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον Ἀντίγραφα καὶ ἀπομιμήσεις αὐτοῦ ἐγένοντο εἰς τὰς πολυαριθμοτάτας Ἑλληνικὰς πόλεις, ἐν αἷς ἰδρῶσαν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ, Πύθια, ἦτοι τὰ ὑποκαταστήματα τοῦ ἐν Δελφοῖς κεντρικοῦ ἱεροῦ τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος².

Εἰκ. 40

Ἦδη ἐκ τοῦ Ε' αἰῶνος ἔχομεν τοιαῦτα ἀντίγραφα τοῦ ἐν Δελφοῖς ὀμφαλοῦ, καὶ διὰ ἐπὶ ὥραιων ἀναγλύφων, εὐρέθων ἐν Σπάρτῃ, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Νέφ Φαλήρῳ. Τὸ πρῶτον³ εἰκονίζει τὸν ὀμφαλὸν ἐν μέσῳ Ἀπόλλωνος Πυθίου καὶ τῆς ἀδελ-

¹ Ἴδε τὴν ὑπὸ τύπωσιν μελέτην ἡμῶν Stylides, Aphlasta, Acrostolia.

² Ἀναφέρονται δ' οἱ νέοι ὀμφαλοὶ οὗτοι, οὐ μόνον εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς ἀρχικὸν ὀμφαλόν, ὡς ἀντίγραφα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὡς πρὸς τὴν πόλιν, ἐν ᾗ ἰδρύνοντο, κεντρικὸν τῆς θέσεως αὐτῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς πόλεως τοῦ νὰ θεωρῆται ὡς κέντρον τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Οὕτω π. χ. Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ παραβάλλει, φυσικῶς καὶ διανοητικῶς, τὸ ἐμβαδὸν τῆς τῶν Ἀθηναίων Ἀκροπόλεως, — ἥς ἐν τῷ κέντρῳ ἀκριβῶς ἰδρύνετο ὀμφαλὸς Γῆς — πρὸς ἀσπίδος ὀμφαλόν, οὗ τοὺς πέριξ πέντε κύκλους σχηματίζουνσι τὰ τεῖχη τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ κάτω πόλις, ἡ Ἀττική, ἡ Ἑλλάς καὶ τελευταῖος σύμπας ὁ λοιπὸς κόσμος. Δ. Ε. Ν. Α. τόμ. ΙΔ', σελ. 226 (ὁ ὀμφαλὸς τῆς Γῆς τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς Ἀκροπόλεως).

³ Δ. Ε. Ν. Α. τόμ. ΙΓ', σελ. 309, 2.

φῆς αὐτοῦ Ἀρτέμιδος (Εἰκ. 41). Τὸ δεύτερον ποιηθὲν κατὰ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς σχέδιον, καθ' ὃ καὶ τὸ τῆς Σπάρτης, κοσμεῖ τὴν κεφαλὴν ψηφίσματος πρὸς τιμὴν πυθοχρήστου τινὸς ἐξηγητοῦ τῶν

Εἰκὼν 41.

πατρίων, ἥτοι ἐπισήμου μάντεως τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων, ἧς θεὸς πατρῷος ὁ ἐν Δελφοῖς Πύθιος Ἀπόλλων¹. Τὸ τρίτον² τέλος εἶναι

¹ Δ. Ε. Ν. Α. αὐτόθι, σελ. 302 εἰκ. 1.

² Σβορώνου. Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθν. Μουσεῖον, σελ. 492 κέξ., πίν. CLXXXI, καὶ ἐν Δ. Ε. Ν. Α. τόμ. ΙΔ' (1912), σελ. 161 κέξ. Εἰκὼν 1.

τὸ πάγκαλον καὶ ἀρίστης διατηρήσεως ἀνάγλυφον, τὸ εἰκονίζον τοὺς γενεθλίους θεοὺς τῶν Ἀθηναίων πρὸ τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος τοῦ λατρευομένου ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Νέου Φαλήρου, ἐν ᾧ ἀνεκαλύφθη τὸ ἀνάγλυφον.

Καὶ τὰ τρία δὲ ταῦτα ἀνάγλυφα ἀντίγραφα τοῦ ἐν Δελφοῖς ὀμφαλοῦ, τοῦτο μόνον ἔχουσι τὸ διάφορον αὐτοῦ, ὅτι στεροῦνται

Εἰκὼν 42.

τοῦ τὸν ἐν Δελφοῖς ὀμφαλὸν χαρακτηρίζοντος πλέγματος ἀγρόν, οἱ δὲ ἄετοὶ δὲν κάθηνται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὀμφαλοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτοῦ, ἢ παρ' αὐτόν, στρέφοντες, τὸ πρῶτον νῦν, τὰς κεφαλὰς αὐτῶν πρὸς τὰ δύο ἀντίθετα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, ἐξ ὧν ὥρμήθησαν.

Εὐθὺς κατόπιν, ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ., οἱ ἄετοὶ τίθενται καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὀμφαλοῦ, τηροῦντες ὅμως τὴν νέαν

κατ' ἀντίθετον φορὰν στροφὴν τῆς κεφαλῆς αὐτῶν¹. Ὑπὸ τὸν νέον τοῦτον τύπον εὐρίσκομεν σταθερῶς τὰ ἀντίγραφα τοῦ δελφικοῦ ὀμφαλοῦ ἐπὶ ἕξ ὅλους αἰῶνας, ἤτοι μέχρι τῶν χρόνων τοῦ ῥωμαίου αυτοκράτορος Σεπτημίου Σεουήρου (193 - 212 μ. Χ.). Τοῦτο διδασκόμεθα ἐξ ἀναγλύφου αἰγινητικοῦ τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ. (Εἰκ. 42) καὶ νομίσματος κοπέντος ὑπὸ τῶν Μεγαρέων ἐπὶ Σεπτημ. Σεουήρου (Εἰκ. 43). Τὸ δεύτερον ἀντιγράφει πιστότατα τὸ πρῶτον. (Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1912, p. 254 - 256, Πίν. 22).

Εἰκ. 43

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ζεύγος τοῦτο τῶν ἀετῶν παραμένει ὡς σύμβολον τῆς ἐπὶ ἀνατολῆς καὶ δύσεως βασιλικῆς ἰσχύος. Οὕτω π. χ. τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου οἱ μὲν Σελευκίδαι θέτουνσι τοὺς δύο ἀντιμετώπους ἀετοὺς ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ αὐτῶν διαδήματος, ἕξ οὗ παρέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς τιάρας αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς Τιγράνης (83 - 69 π. Χ.) (Εἰκ. 44)² Οἱ Πτολε-

Εἰκ. 44

Εἰκ. 45

μαῖοι, ὃν κύριον βασιλικὸν σύμβολον ἦτο ὁ ἀετός, θέτουνσι συγχρότατα τοὺς δύο συνεζευγμένους ἀετοὺς ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν

¹ Ἐνταῦθα δέον νὰ μνημονεύσω καὶ τῆς ἑλληνοετροuscoικῆς κίστης ἐκείνης (Monum. dell' Inst. VIII, pl. 30), ἐφ' ἧς εἰκονίζεται Ἀπόλλων ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὸν δελφικὸν ὀμφαλόν, ἐφ' οὗ ὁ μὲν εἰς τῶν ἀετῶν κάθεται ἤδη, ὁ δ' ἕτερος νῦν μόλις καθίπταται.

² Head - Σβορώνου, Ἱστορ. τῶν νομισμάτων, πίν. ΚΘ, 7.